

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Чалика Вадима Романовича на тему: «Адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми. Розвиток цифрових технологій у сучасному світі стрімко задовольняє багато людських потреб, і процес цифровізації активно поширюється на всі ключові сфери суспільного життя, включаючи й правову сферу. Право, як складне соціальне явище, має багато форм та виконує різні функції, що відкриває широкі можливості для впровадження цифрових технологій у різних напрямках юридичної діяльності. Цей процес супроводжується ухваленням відповідних нормативних актів, які регламентують умови та порядок використання цифрових інструментів у правовій сфері, зокрема у питаннях електронного документообігу, функціонування інформаційно-комунікативних систем у державному управлінні та створенні електронних державних реєстрів.

В умовах розвитку публічного адміністрування Україна обрала курс на створення «сервісної держави», що передбачає розробку різноманітних додатків, онлайн-ресурсів і програм, покликаних спростити процедури отримання адміністративних послуг. Це сприяє підвищенню зручності для громадян, а також позитивно впливає на міжнародний імідж держави. Такий процес зумовлений низкою факторів, серед яких зручність отримання послуг в режимі онлайн, економія часу та ресурсів.

Проте, традиційні підходи до надання соціальних послуг та реалізації соціальних прав громадян виявилися недостатніми в нових умовах, оскільки існуючі соціально-правові механізми більше не відповідають сучасним потребам суспільства. Інноваційні технології покликані створити нові умови для покращення якості надання послуг. Швидкий розвиток інформаційних

технологій сприяє появі нових форм і видів соціальних послуг, а також нових способів їх надання, підвищує гнучкість взаємодії між постачальниками та споживачами соціальних послуг. Це розширює можливості для впровадження нових адміністративних послуг у соціальній сфері та модернізує інформаційні системи, які використовуються при реалізації та захисті соціальних прав громадян.

Таким чином, особливо актуальною є проблема адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян. Необхідно розробити нові підходи та вдосконалити чинне законодавство, щоб забезпечити ефективне застосування цифрових технологій для підвищення якості та доступності соціальних послуг, що відповідає потребам сучасного суспільства.

Актуальність та практичне значення дослідження обумовлюється важливістю обраних об'єкта і предмета дослідження, їх безпосереднього зв'язку із низкою програмних документів, таких як Концепція реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей, Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, Концепції розвитку електронного урядування в Україні, Концепції розвитку електронної демократії в Україні та інших. Аналіз положень дисертації свідчить про намагання автора комплексно підійти до вирішення поставлених задач. Чітко проглядається певна система та послідовність у висвітленні проблем, що стосуються об'єкта дослідження.

Розбудова української державності безпосередньо пов'язана із реформуванням сфери реалізації та захисту соціальних прав громадян, запровадженням інформаційних технологій при наданні соціальних та адміністративних послуг, що і визначило актуальність рецензованого дисертаційного дослідження В.Р. Чалика.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації, їх новизна.

Дисертант поставив за мету встановити на основі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел визначити особливості

адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян та розробити науково обґрунтовані рекомендації і пропозиції щодо його вдосконалення. Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі конституційного права, адміністративного права, інформаційного права, інших галузевих правових наук.

Крім того, дослідник акцентує увагу на тому, що базисом для формування основних положень дисертаційного дослідження стали ґрунтовні праці ряду вчених, що досліджували теоретичні питання, пов'язані з проблемами реалізації соціальних прав, управління процесом забезпечення реалізації соціальних прав, надання соціальних послуг, а також питання інформаційного забезпечення прав громадян, інформаційного забезпечення публічного управління у цій сфері, правове регулювання функціонування інформаційних ресурсів, змісту інформаційних відносин, інформаційного забезпечення та його механізму, у тому числі суб'єктів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням та захистом соціальних прав громадян; дослідження інформаційних технологій при реалізації та захисті прав людини (с. 17-18, 207-208). Водночас слід підкреслити, що В.Р. Чалик виявив та довів певні прогалини в наукових знаннях щодо інформаційного забезпечення соціальної сфери: на рівні теоретичних досліджень не з'ясовані повною мірою зміст понять «інформаційні технології у соціальній сфері», «інформаційне забезпечення реалізації соціальних прав громадян», «механізм адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у соціальній сфері»; не досліджений у належному обсязі зміст інформаційних реєстрів, що використовуються у соціальній сфері. Таким чином, відсутні спеціальні монографічні праці, в яких би адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян розглядалася повно та всебічно з позицій

адміністративно-правової науки. У зв'язку із зазначеним дисертація В.Р. Чалика є першим монографічним дослідженням проблеми адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян в умовах воєнного стану.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, підзаконні нормативно-правові акти у досліджуваній сфері. Для розробки пропозицій з оптимізації адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у соціальній сфері використано законодавство зарубіжних держав: Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки та інших країн Європейського Союзу.

Теоретичну, нормативну та емпіричну основу дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління та адміністративного права, інформаційного права та інших галузевих правових наук та результати узагальнення практичної діяльності органів публічного управління в сфері соціального захисту населення, матеріали статистики, довідкові видання, матеріали судової практики та відкрита інформація з державних реєстрів.

Оцінюючи обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження В.Р. Чалика слід відзначити, що така характеристика у рецензованому дослідженні забезпечена повною мірою. Це обумовлено передусім коректним використанням підходів та методів наукового пізнання, логічною послідовністю дослідження різних аспектів адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у соціальній сфері досить виваженою аргументацією основних положень дисертації. Варто зауважити, що у дисертації використано широкий спектр методів наукового пізнання, зокрема, виділяється використання вченим діалектичного методу пізнання правових явищ, методів аналізу та синтезу, логіко-семантичного методу, системно-структурного методу та інших методів. Таке ставлення до методології дослідження додає рецензованій роботі особливого наукового значення та цінності. Також, автор методологічно

правильно підходить до визначення меж дослідження, визначаючи як межі предмету та об'єкту дисертаційного дослідження. Їх застосування обумовлене системним підходом, що дало дисертанту можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні апробованої системи методів та методик. Визначення об'єкту та предмету наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Автор вміло провів порівняльні дослідження й обґрунтовано наводить у своїй праці наукові посилання, а також запропонував в контексті аргументації висновки, підготовлені за результатами проведеного наукового дослідження певного ряду галузей знань. В роботі в повній мірі враховано та піддано вивченню й аналізу чинне національне законодавство.

Відповідно до поставленої мети автор виконав ряд завдань, серед яких : з'ясував особливості інформаційних правовідносин у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян; проаналізував стан наукової розробленості питання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту прав громадян; визначив правові підстави регулювання використання інформаційних технологій у соціальній сфері; визначив зміст та елементи механізму адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій при реалізації соціальних прав громадян; конкретизував інформаційні технології забезпечення діяльності органів соціального захисту населення та проаналізувати правові підстави їх використання; з'ясував зміст та особливості використання інформаційних технологій при наданні соціальних послуг в Україні; дослідив іноземний досвід використання інформаційних технологій у сфері соціального забезпечення населення; запропонував напрями удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення в Україні.

Обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційної роботи В.Р. Чалика обумовлюється належним і достатньо якісним підбором емпіричної бази дослідження. Автором досліджено десятки нормативно-правових актів та чисельна кількість наукових джерел.

Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст дисертації характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем. До факторів, що обумовлюють достовірність та обґрунтованість дослідження необхідно віднести і досить вдало обрану структуру дисертації, яка відображає логіку викладу змісту дисертації.

Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел забезпечує належний рівень її інформативності. В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи до удосконалення наукової і практичної складової організації використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян.

Слід наголосити, що наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження є першим в Україні монографічним дослідженням теоретичних і практичних аспектів адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян, де запропоноване авторське бачення напрямів його удосконалення.

У розділі 1 дисертації «Теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення» автор розкрив зміст інформаційних відносин у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян (с. 40 -43), висвітлив стан наукової розробленості питання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян та виявив перспективи наукового пошуку (с. 45-47, 55-56, 63-65; 74-75), а також систематизував та прослідив становлення вітчизняного законодавства, що регулює використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян (с. 81-84; 89-91).

У розділі 2 «Механізм адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у соціальній сфері» В.Р. Чалик висвітлив питання змісту та елементів механізму адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій при реалізації соціальних прав громадян (с. 117-118), охарактеризував інформаційні технології органів соціального захисту населення та правове регулювання їх використання (с. 124-126); проаналізував правове регулювання використання інформаційних технологій при наданні соціальних послуг в Україні (с. 146-148). Автор визначив ключові проблеми механізму адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у соціальній сфері та шляхи їх вирішення.

Третій розділ дисертації присвячений перспективам удосконалення адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян в Україні. В межах цього розділу автор дисертації проаналізував іноземний досвід використання інформаційних технологій у сфері соціального забезпечення населення (с. 171-177) та сформулював напрями удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення в Україні (с. 212-214).

Результатами проведеного дослідження стала сукупність нових положень, висновків та пропозицій, які виносяться на захист. Зокрема, автором отримано ряд результатів, які варто зарахувати в наукову новизну.

Так, автором проведено аналіз наявних дефініцій поняття інформаційних правовідносин, сформульовано власне визначення «інформаційні правовідносини у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян», здійснено загальну характеристику змісту цих відносин. Зроблено акцент на визначенні кола суб'єктів інформаційних правовідносин у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян, до яких віднесено органи публічної влади, що забезпечують реалізацію та захист соціальних прав громадян; суди; банки; надавачі соціальних послуг; організації, що здійснюють виплату і доставку соціальних виплат за місцем фактичного проживання одержувачів та фізичні

особи; реалізація та захист соціальних прав яких здійснюється соціальними інституціями. Конкретизовано об'єкт інформаційних відносин у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян: відомості, необхідні для призначення, нарахування, корегування будь-яких соціальних виплат, надання соціальних пільг, послуг, здійснення заходів, що передбачені для громадян законодавством, і забезпечуються інституціями соціального захисту (с. 38-44).

Крім того, дослідник сформулював авторське поняття «інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян» (с. 116-117), провів систематизацію нормативно-правових актів, що регулюють створення, наповнення, інтегрування з іншими інформаційними системами, використання, випробовування та удосконалення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, її зміст та структуру, вплив на інформаційні правовідносини у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян, а також з'ясував недоліки правового регулювання функціонування ЄІССС та окреслив напрями їх корегування (с. 123-127).

Термінологічний апарат рецензованої дисертації є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично коректно. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях науки адміністративного та інформаційного права, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції Чалик В.Р. підтверджує висловленими в юридичній літературі позиціями учених.

Це дозволило дисертанту дослідити сукупність проблем, що залишилися поза увагою вчених, але мають, в умовах сьогодення, важливе практичне та теоретичне значення.

Зауваження за змістом дисертації. Разом з тим, загальне позитивне враження про дисертацію не виключає наявності положень, які викликають полеміку. Тому, констатувавши наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи моментів, слід відзначити, що вона містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положень.

1. У підрозділі 1.3 «Правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян» автором не

проведено власної систематизації, з часу оголошення незалежності України, етапів становлення вітчизняного законодавства у сфері регламентації розвитку цифрових технологій у соціальній сфері (с. 80-81 дис.). Це дозволило б виокремити тенденції та віхи у становленні соціальної та інформаційної державної політики, прослідкувати ефективність та прогрес у створенні відповідних правових конструкцій, термінології та алгоритмів у сфері використання інформаційних технологій при реалізації та захисті соціальних прав громадян.

2. У підрозділі 2.1 «Зміст та елементи механізму адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій при реалізації соціальних прав громадян» (стор. 99-105 дис.) автор занадто захоплюється висвітленням наукових концепцій до розуміння поняттям «механізм», його застосуванням у різних сферах правової науки, структурою, елементами, змістом. Проте, автор не конкретизує критерії об'єднання наукових досліджень у дві групи: які представляють широкий підхід до розуміння змісту поняття механізм як правової конструкції та які представляють вузький підхід до цього поняття. Авторіві слід було б чіткіше висловитись щодо відображення у своєму дослідженні механізму використання інформаційних технологій при реалізації соціальних прав громадян широкого чи вузького підходу, а також обґрунтувати свою позицію.

3. У підрозділі 3.1 «Іноземний досвід використання інформаційних технологій у сфері соціального забезпечення населення» автор зосередив свою увагу на висвітленні досвіду Франції, Німеччини, Великобританії, Італії, США, оскільки ці країни входять до тридцяти країн із найвищим рівнем соціального розвитку. Чалик В.Р. в основному розкрив види реєстрів, які в цих країнах використовуються для реалізації соціальних прав громадян, проте не висвітлив досвід та правові засади регулювання використання інших видів інформаційних технологій у соціальній сфері.

Перераховані зауваження мають дискусійний характер і складають підґрунтя до наукової дискусії під час захисту дисертантом власного дослідження та нададуть можливість проявити автору свій науковий потенціал,

а також уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище зауваження та побажання, а також враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертаційне дослідження Чалика В.Р. за темою: «Адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян» проведено на достатньо високому методологічному та науковому рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, а також має беззаперечні наукову цінність і практичну значимість.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях за темою дисертації.

Основні положення дисертації відображені у п'яти наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та у одного зарубіжного науковому періодичному виданні, що проіндексовано у наукометричній базі даних Web of Science, а також у тринадцяти тезах наукових доповідей на науково-практичних заходах, що свідчить про ретельну роботу, проведenu дисертантом щодо апробації результатів дослідження.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, їх обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні положення дисертації та її наукові висновки.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де здійснювалась апробація дисертації, характер статей дисертанта, в яких відображено положення рецензованої роботи, повною мірою вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений комплексний характер.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані в: науково-дослідній сфері як підґрунтя для подальшої розробки теоретичних основ організації й правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян; у освітньому процесі – для

підготовки підручників, посібників, монографій, курсів лекцій, методичних рекомендацій для викладання дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Адміністративна відповідальність»; у правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного інформаційного, адміністративного, адміністративного процесуального законодавства, а також нормативно-правових актів у сфері соціального захисту населення, щодо механізму використання інформаційних технологій в Україні; у правозастосовній діяльності – для удосконалення діяльності органів публічної влади у сфері соціального захисту щодо використання інформаційних технологій при наданні соціальних послуг.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація В.Р. Чалика є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить науково-обґрунтовані висновки та рекомендації, які виставлені автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів та текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення цитування. Автором дотримано норми чинного законодавства України про авторське право та суміжні права.

Отже, у дисертації В.Р. Чалика на тему «Адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян» відсутні порушення академічної доброчесності.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян» є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу, яка має істотне значення для науки адміністративного та інформаційного права, щодо удосконалення положень адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері реалізації та захисту соціальних прав громадян. Дана робота цілком відповідає

вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Чалик Вадим Романович, за результатами позитивного захисту у спеціалізованій вченій раді, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальність 081 «Право».

Рецензент:

**Заступник директора
Інституту післядипломної освіти
та заочного навчання ДДУВС
кандидат юридичних наук, доцент**

Сергій ШЕВЧЕНКО

Підпис засвідчую:
**Перший проректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат технічних наук, доцент**

Ігор МАГДАЛІНА